
VAD ÄR MODERAT KOMMUNALPOLITIK?

MONICA WERENFELS RÖTTORP

Ett arv bestående av gigantiska skattesubventionerade kommunala koncerner som snedvrider konkurrensen och som i värsta fall leder till nedläggningar av privata företag. Så ser en del av det arv ut som ironiskt nog lämnades över till socialdemokraterna att förvalta.

Under åttiotalet ledde moderata politiker "privatiseringsdebatten" dvs den debatt som krävde rationalisering av offentlig sektor. Denna rationalisering skulle bli genomförd med hjälp av privata entreprenörer via upphandling eller i valfrihetsmodeller. Valresultatet 1991 kunde tolkas som ett förändringsmandat. Valresultatet 1994 tolkas av somliga som ett återställarmandat. Jag är inte övertygad om att det är så. Moderaterna gjorde ju trots allt ett hyggligt val och tappade kommunalrådsposterna i många kommuner främst på grund av det dåliga valresultatet för "regeringskollegorna". Valet var nog snarare en protest mot indragningar. Dessvärre kom indragningar att blandas ihop med förändringar, vilket skapade ett omotiverat stort motstånd mot förändringar.

Hur samarbetet ska planeras och genomföras nästa gång det är dags, är en

MONICA WERENFELS RÖTTORP arbetar på SAF med samverkan mellan näringsliv och politik och har nyligen utkommit med boken *Konkurrens på låtsas*.

angelägen fråga, men den ska jag inte ha synpunkter på här. Jag tar i stället som min uppgift att diskutera vad som gjordes eller inte gjordes och vart detta leder. Jag diskuterar enbart förändring av produktion av kommunala tjänster och kommunal service.

Bristfälligt planerad

Min uppfattning är att den politik som fördes i många kommuner var bristfälligt planerad. Den synliggjorde att även moderata politiker lätt blir offer för felsyn när det gäller den politiska uppgiften och vem de företräder. Viljan att rationalisera ledde i förförande många fall till ökad kommunal affärsverksamhet och ökat offentligt ägande. Detta senare kallar jag socialism och det snabbt växande företaget på skattepengar blev en för mig oväntad och svårsmält konsekvens av borgerligt styre.

Det fanns en klar vilja att rationalisera, att ge väljarna valuta för pengarna. Kunskapen saknades dock om hur förändringarna skulle gå till och vart man

skulle. Det är kanske förståeligt. Nya politiker som kommer från olika delar av samhället kan inte kunna allt omedelbart. För partierna är det dock inte ursäktat. Väljaren bör kunna kräva att det parti man röstar på faktiskt har en konkret plan för hur partiet ska genomföra sin politik. Detta kräver förberedande insatser när partiet är i opposition. Det krävs en beredskap.

Hanterbara mål

Självklart uppstår hinder när man ska göra genomgripande förändringar. Många politiker upptäckte att det saknades hanterbara mål i de mjuka kommunala verksamheterna. Har man inga mål så har man inga mätredskap. Då kan man inte köpa av entreprenörer - men dessvärre inte heller styra sina egna styrkor.

Många verksamheter var inte avskilda, redovisningstekniskt eller fysiskt. Därmed blev det hopplöst att försöka fastställa pris på de olika verksamheterna. Redan här stupade mången förändringsentusiast. Fortfarande är det ett litet fåtal kommuner som har redovisningsmetoder som gör de egna kostnaderna jämförbara med de privata företagens. Det finns därför påtaglig risk att det uppstår samma oöverstigliga hinder nästa gång det blir majoritetsskifte i kommunerna.

Skapa en organisation

I flertalet kommuner skapades ingen organisation för förändringsarbetet. Den elementära åtgärden att inrätta det som i Stockholm och Stockholms läns lands-ting kom att kallas konkurrenskansli för-

blev okänd i flertalet kommuner. Dessa två kommuner har enligt min mening också blivit de i särklass mest framgångsrika i förändringsarbetet. Det måste finnas ett organ som omedelbart kan ta itu med praktiska svårigheter, som kan fånga upp hinder och se till att dessa undanröjs genom politiska beslut, som kan förmedla kunskap till de anställda om hur förändringsarbete går till osv. Man måste som politiker skapa en organisation som fungerar för det man ska göra.

Beredda att släppa taget

Man måste tro på det man ska göra. I den hårda debatten vek sig många. Kanske var övertygelsen inte tillräckligt stark? Man trasslade in sig i ursäkter "vi ska inte privatisera för privatiseringens skull", "alla ska få vara med och konkurrera" osv. När det kom till kritan var endast ett fåtal politiker beredda att släppa taget.

I en rapport från Kommunförbundet redovisas förändringstakten under nittio-talet. Jag drar mig inte för att påstå att den är usel. Sedan är det en annan sak att det finns ett antal borgerligt styrda kommuner som gjort bra ifrån sig och där har det funnits ett dominerande moderat intresse att använda privata företag i produktionen. Men det sammanlagda resultatet är uselt. Så redovisade t ex endast 15 kommuner en ökning av antalet städentreprenader för år 1993, den tekniskt och socialt enklaste av alla. Nio redovisade ökad entreprenadverksamhet inom fastighetsförvaltning, 15 inom måltidsverksamheten.

Den politiska rollen är ofta föremål för debatt och stolta principiella uttalanden.

Verkligheten tycks vara svårare att rå på. Alltför många ambitiösa politiker förvandlas snabbt till arbetsgivare, företrädare för produktionens intressen. Medborgarnas intressen anpassas till produktionens behov. Bristande förmåga är en sak. Här kan det finnas anledning att fundera på om det finns fog för tal om svek.

Flertalet kommuner har övertalig personal. Samma kommuner befinner sig i ekonomisk kris. Det är i kris de stora tunga besluten måste tas. Men borgerliga politiker har avstått från nödvändiga avvecklingar i egenregi med motivering att det annars blir stora sociala kostnader. I ett antal fall har moderata politiker garanterat anställning för hela mandatperioden. Jag betvivlar att dessa politiker vågar friställa när det går bättre. För övrigt ökar ju knappast förutsättningarna för en god kommunal ekonomi med en sådan politik. Nog vore det väl bättre att rikta in ambitionerna på att krympa den kommunala kostymen?

Moderat socialism

Omsorgen om den kommunanställda personalen har ofta använts som argument för utvecklingen av kommunal företagsamhet. De anses behöva stimulans, de anses ha någon slags rätt att välja att vara offentligt anställda, med de goda villkor detta medför, men ändå ha de fördelar som anses finnas i det privata näringslivet. För att inte överflödiga personal ska friställas har många borgerliga politiker valt att i stället bryta mot kommunallagen och låta personalen göra affärer med skattebetalarnas pengar. Den

ekonomiska krisen har påskyndat denna utveckling och jag skulle vilja påstå att skadorna är mycket stora. För att slippa friställa låter kommunpolitikerna personalen gå ut och konkurrera på etablerade marknader. De konkurrerar med ofullständiga kalkyler, dvs dumpar priserna, de tar risker med skattepengar och de förstör för de riktiga företagen.

Affärsintresse

Omsorg om de anställda är knappast hela förklaringen till det omfattande intresset för affärer bland borgerliga kommunpolitiker. Jag tror inte heller att feta styrelsearvoden är avgörande skäl för inrättande av kommunala företag. Jag tror att det handlar om en övertro på vad "snabba beslut", bolagsformen och affärskulturen kan åstadkomma. Man vill tjäna pengar till kommunen, det är ju smakligare än att avskeda eller höja skatter och avgifter. Man tror att man kan expandera sig ur krisen.

Det finns också en utbredd föreställning om stordriftens välsignelser. I själva verket är massor av servicefunktioner bäst i liten skala, därför att de ska anpassas till individuella behov. Detta gäller ofta just de tjänster som kommuner idag producerar.

Omfattande företagsverksamhet

Utvecklingen har smugit sig på under lång tid, men har gått allt snabbare under den senaste treårsperioden. Dessvärre har detta varit mest tydligt i borgerliga kommuner. Denna omfattande företagsverksamhet överlämnas nu till politiker som verkligen tror på offentligt ägande. Ett

fantastiskt arv från borgerliga politiker! Ett arv bestående av gigantiska skattesubventionerade koncerner som snedvrider konkurrensen och bidrar till utebliven växt eller i värsta fall nedläggning av privata företag. När ska borgerliga kommunpolitiker förstå att det är ingen principiell skillnad mellan att å ena sidan expropriera eller med skattemedel köpa upp företag och å andra att konkurrera ut de privata företagen med skattemedel. Resultatet blir socialisering.

Myterna

Det finns några myter som cirkulerar i debatten. De är följande:

Först måste vi bilda ett företag för att sedan sälja.

Detta är en besynnerlig föreställning. Det går att avveckla, att sälja en verksamhet, att sälja inven-tarier och fastigheter i befintligt skick osv. Man får ett lägre pris än för en blomstrande verksamhet. Men det kostar också att bygga upp en nedsliten verksamhet. Varför skulle just politiker vara bäst som företagsdoktorer?

Det finns inga entreprenörer.

Det vore i och för sig inte egendomligt om det inte funnes privata entreprenörer för tjänster som alltid utförts i ett offentligt monopol. Men i många fall är påståendet inte sant. Det ligger dock på politikernas ansvar att marknaden undersöks, att förtroende skapas för att få igång affärer och att stimulera fram en lokal marknad i syfte att bryta monopol.

Offentlig förvaltning är effektivast.

Detta är ett märkligt påstående mot bakgrund av de obefintliga resurserna för

jämförande kalkyler. Det framstår nog mest som önsketänkande och bekvämlighet. Om egenregin är billigast slip-per man ju obehaget med konflikter med personalen.

Egen städavdelning

Vi måste driva egen verksamhet för att vara kompetenta upphandlare.

Knappast något privat företag anser sig behöva en egen städavdelning för att kunna köpa städning av de egna lokalerna. Ännu mindre anser de sig behöva gå ut och städa i andra företag för att behålla kompetensen. Det vore bättre att höja beställningskompetensen internt och använda konsulthjälp för specialistfunktioner.

Värda att försvara

Det har genomförts förändringar som är värda att försvara. Därför är det viktigt att framhålla dessa, att hårt skjuta på alla återställare och att inte låta förändringsmotståndarna skriva historien.

Men man måste också se framåt. För att politiken ska bli framgångsrik nästa gång väljarna ger sitt förtroende måste man ute i kommunerna börja diskutera rollfördelning. Staten och kommunerna har sina spelplaner, näringslivet har en annan. De olika aktörerna har olika kompetens, olika spelregler och olika resurser. Samverkan bygger på arbetsfördelning mellan olika aktörer, inte på sammanblandning av rollerna. När skattefinansierade verksamheter börjar göra affärer förstörs marknaden. Kommuner får inte styras som företag. Vill vi verkligen ha ett samhälle där de politiska sysselsättnings-

kraven styr företagsamheten? Sådana samhällssystem har visat sig ge förfärande resultat. I våra östra grannländer arbetar man nu under svåra förhållanden för att undanröja tokerierna.

Ägandets betydelse

Det är också hög tid att ta en diskussion om ägandets betydelse. Det är i det privata ägandet som utvecklingsdynamiken finns. Produktion av varor och tjänster ska inte ske i organisationer som inte behöver anpassa sig till konsumenternas krav. Om man inte behöver leverera vinst behöver man inte förändra. Dåliga företag ska läggas ned eller försättas i konkurs. Detta sker ytterst sällan då kommunen är ägare.

Riskerar inga egna pengar

Det går inte att skapa likvärdig konkurrens mellan privata företag och offentligt ägda företag. Det är inte möjligt ens om alla tekniska faktorer är lika. Människor agerar nämligen olika beroende på om

det är egna eller andras pengar de hanterar. Den anställda direktören i det kommunalt ägda företaget riskerar inga egna pengar, knappast ens den egna anställningen om det skulle gå dåligt. Han rekviderar oftast nya pengar från skattebetalarna. Ägaren till det privata företaget har satsat egna sparpengar alternativt belånat villan för att starta sitt företag. Går det dåligt riskerar han jobb och pengar/villan. Han vågar aldrig ta sådana risker som den anställda direktören gör. (F ö får han aldrig låna pengar lika billigt som kommunen.)

Villkoren måste vara stabila

Sverige måste ha många fler små, medelstora och stora företag för att utvecklas rätt. Annars kan välfärd aldrig åstadkommas. För att nå dit måste företagare som riskerar egna medel kunna lita på att inte bli utkonkurrerade av sina egna skattemedel. Villkoren måste vara stabila. Det är i företagen pengarna skapas.